

Barbara Erber, Janina Skotnicka

Dział Sztuki Ludowej

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 18, 311-315

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Archiwalia pochodzące z lat 1989 i 1990 to głównie Cegielki na Fundusz Wyborczy Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”, plakaty wyborcze z wizerunkami kandydatów do Sejmu z ramienia NSZZ „S” (J. Stępień, St. Żak, T. Kowalczyk, M. Stolzman, M. Chałoński, J. Braun, E. Rzepka) — jeden zaprojektowany przez naszego muzealnego kolegę Bohdana Furnala. W materiałach wyborczych Kieleckiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” z wyborów samorządowych w 1990 r. znajdujemy programy wyborcze, plakaty i ulotki przedstawiające kandydatów, informacje o okręgach i obwodach wyborczych (MNKi/H/4527-4531, 4570-4582).

Jednym z ostatnich nabytków z lat 1989—1992, ale symbolicznym, łączącym tragiczną przeszłość historyczną z teraźniejszością, jest afisz informujący o ceremonii przeniesienia na cmentarz partyzancki prochów prezydenta Kielc Stefana Artwińskiego, zamordowanego przez Niemców we wrześniu 1939 r. (MNKi/H/4551).

Ważnym dla Kielc wydarzeniem ostatnich lat była wizyta papieża Jana Pawła II w 1991 r. Fotografie, wykonane przez współpracującego z Muzeum Narodowym w Kielcach art. fot. Henryka Pieczula, rejestrują wszystkie ważniejsze momenty pobytu papieża-Polaka w naszym mieście, m.in.: spotkanie z wiernymi na ulicach miasta, w katedrze, podczas mszy św. na lotnisku w Masłowie, wreszcie wizytę papieża w pałacu — siedzibie naszego muzeum (MNKi/H/4650/1-87).

Jan Główka

DZIAŁ SZTUKI LUDOWEJ*

W latach 1989—1992 z łącznej ilości 32 nabytków zakupy (18) wiązały się z kontynuacją dokumentowania twórczości malarskiej Marianny Wiśnios i Józefa Firmantego. Pozostałe pozycje (14) pochodziły z przekazów bądź darów, w tym: malarstwo (4), rzeźba (1), haft (9).

1989

Zbiory Działu Sztuki Ludowej powiększyły się o 11 pozycji inwentarzowych. Interesujący jest zespół (9) haftowanych mankietów do koszul kobiecych — oszewek — (MNKi/E/5312-E/5320). Stanowi on przykład zdobnictwa kobiecego stroju ludowego typowego dla wsi z okolic Mirca leżącego w pn.-wsch. części woj. kieleckiego, na granicy z woj. radomskim. Oszewki, wykonane w latach 1920—1939 przez znaną w okolicy hafciarkę — Annę Gralec z Małyszyna Górnego, przekazała w darze do zbiorów córka autorki Józefa Jaśkiewicz. Jest to kolejny dar pani Jaśkiewicz, która starannie, z dużym sentymentem przechowywała wszystkie pamiątki po matce. Przekazane oszewki wypruła ze starych, znoszonych koszul. Są one uszyte z lnianego, podwójnie złożonego płótna, obszyte na krawędziach lnianą, ręcznie wykonaną stębnówką i ozdobione starannie wykonanym, misternym haftem geometrycznym. Budową ornamentu, kompozycją elementów zdobniczych i kolorystyką haft na mankietach nawiązuje do kolekcji haftów na koszulach kobiecych znajdujących się już w zbiorach Działu Sztuki Ludowej, znakomicie ją uzupełniając. Kolekcja ta była

* Nowa nazwa Działu Etnografii przyjęta na podstawie statutu wprowadzonego 26 X 1989 r. (zob. E. Wierzbička, *Kronika muzealna 1989*, s. 319). Por. J. Kuczynski, A. Oborny, E. Postoła *Kronika muzealna 1979—1982*. RMNKi Kraków 1984 t. 13, s. 413, gdzie omówiono okoliczności zmiany profilu merytorycznego działu w kontekście zadań istniejącego od 1976 r. Muzeum Wsi Kieleckiej.

przedmiotem opracowania J. Skotnickiej *Haftowane koszule kobiece z okolic Mirca*, zam. w t. 15 „Rocznika Muzeum Narodowego w Kielcach” (dalej RMNKi) Kraków 1990, s. 349—364.

Następny przekaz — trzy akwarele autorstwa Nikifora — Dział Sztuki Ludowej zyskał w wyniku porządkowania merytorycznego zbiorów Działu Malarstwa i Rzeźby. Akwarele pochodzą ze znanej kolekcji Ludwika Wiktora Kielbassa przekazanej Muzeum Narodowemu w Kielcach jego legatem w 1956 roku. Prace, prawdopodobnie z około 1932 r.: *Wnętrze z biskupami*, 25 × 17 cm (MNKi/E/5321), *Fantazja architektoniczna z wieżą*, 31 × 25 cm (MNKi/E/5322), *Pejzaż w słońcu*, 30 × 19,5 cm (MNKi/E/5323), są częścią większego, liczącego około 50 pozycji zbioru gromadzonego przez Kielbassa w 1952 r. w ciągu wielokrotnych, specjalnych wyjazdów do Krynicy. Wysoko cenil ten zbiór T. Przypkowski (*Wspomnienie o Ludwiku Wiktorze Kielbassie i jego zbiorach w Sudole pod Jędrzejowem*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego” Kraków 1963 t. 1, s. 219, 221), co znalazło pełne potwierdzenie w walorach kompozycyjnych i malarskich przekazanych prac. Były one już prezentowane w Kielcach (zob. K. Głowacki, B. Modrzejewska, W. Ozdoba-Kosierkiewicz *Kolekcja Ludwika Wiktora Kielbassa w Muzeum Świętokrzyskim*, katalog, Kielce 1973, poz. 22—24).

1990

Zbiory powiększyły się o 6 pozycji. Dzięki dotacji Departamentu Edukacji Kulturalnej Ministerstwa Kultury i Sztuki kontynuowano dokumentowanie twórczości Józefa Firmantego z Korytnicy koło Szydłowa, malującego obrazy w konwencji ludowo-naiwnej (por. B. Erber, J. Skotnicka *Nabytki Działu Etnografii 1985—1986*. RMNKi Kraków 1992 t. 16, s. 372; B. Erber *Nabytki Działu Etnografii 1987—1988*, tamże, Kielce 1993 t. 17, s. 331). Zakupione obrazy były pokazywane w Wojewódzkim Domu Kultury w Kielcach oraz w Muzeum Wsi Kieleckiej — Parku Etnograficznym w Tokarni (B. Erber *Malarstwo Józefa Firmantego*, informator wystawy, Kielce 1989, s. 6—17).

Ryc. 34. Józef Firmanty *Uroczysty pochód młodzieży wiejskiej „Wici” w poświęceniu sztandaru Gm. Kurozwęki w kościele parafialnym Katuszowie w 1938 roku*, 1988; nr inw. MNKi/E/5325

Z kręgu tematyki okupacyjnej, której Firmanty poświęcił wiele obrazów, zakupiono malowidło *Michniów 13 VII 1943. Tu ginęli Niewinni — tak zginęła żona gajowego i pięcioro jej dzieci w ludobójczej zbrodni*, 1989, ol., pł., 70 × 95 (MNKi/E/5329). Powstało ono pod wrażeniem lektury opisującej pacyfikację tej wioski.

Do cyklu ilustrującego egzystencję w dawnej wsi należą 4 obrazy. Najstarszy z nich to *Przed wojną nie było straży — tak gaszono pożar*, 1980, ol., płyta pilśn., 62 × 103, (MNKi/E/5324), gdzie myślą przewodnią było przedstawienie sytuacji grozy i bezbronności wobec żywiołu ognia i wichury. Drugi obraz *Lata płyną, czas się mieni i to życie na tej ziemi*, 1989, ol. pł., 70 × 95, (MNKi/E/5327), to liryczna scena, w której na tle rozległego planu krajobrazowego z rzeką, mostkiem i drewnianą krytą słomą chatką starzy ludzie oddają się niespotykanym już dziś zajęciom, jak: wyplatanie koszyków, zbieranie chrustu, pasienie kóz. Kolejny obraz *Uroczysty pochód młodzieży wiejskiej „Wici” w poświęceniu sztandaru Gm. Kurozwęki, w kościele parafialnym Kotuszowie w 1938 roku*, 1988, ol. pł., 71 × 120,5 (MNKi/E/5325), jest relacją z wydarzenia, w którym malarz sam uczestniczył. Ostatni — *Przed wojną Żydzi po wsiach jak agenci handel z chłopem uprawiali — pierze, gęsi i cielaki — oszukiwał zarabiali*, 1989, ol. pł., 70 × 95,5 (MNKi/E/5328), przedstawia ulicę wiejską ze scenkami rodzajowymi zapowiedzianymi w tytule obrazu.

Odmienny tematycznie jest obraz *Wspaniała zdobycz — polowanie za dewizy*, 1988, ol. pł., 62 × 81 (MNKi/E/5326), gdzie w scenerii lasu Firmanty wyobrazil swoiście teatralny finał polowania, po przeczytaniu w gazecie informacji o przyjeżdżających do Polski myśliwych obcokrajowcach.

1991

Przybyło 13 obiektów. Zakupiono 12 malowideł Marianny Wiśnios ze wsi Rataje dokumentujących jej twórczość z lat 1975—1990. Jest to ważne uzupełnienie zarówno nabytych w 1988 r., jak i pozyskiwanych od 1972 r. obrazów (łącznie 70 poz.) tej

Ryc. 35. Marianna Wiśnios *Zdjęcie z krzyża*, 1983, nr. inw. MNKi/E/5334

Ryc. 36. Marianna Wiśnios
Kąpała się Kasia w morzu,
1980, nr inw. MNKi/E/5333

utalentowanej malarki. Treść ich — niemal w całości (10 egz.) ma charakter religijny. Przeważają sceny pasyjne: *Pan Jezus w Ogrójcu*, 1980, 68 × 70 (MNKi/E/5332), *Ukrzyżowanie* — trzy wersje (MNKi/E/5330, MNKi/E/5336-5337) oraz *Zdjęcie z krzyża*, 1983, 61,5 × 50 (MNKi/E/5334). Pośrednio do tej grupy zaliczyć można *Widzenie św. Franciszka*, 1985, 70 × 50 (MNKi/E/5335). Kolejna pozycja *Święta Rodzina*, 1991, 59 × 70 (MNKi/E/5340), jest przetworzeniem treści obrazu kultowego — oleodruku, jaki malarka otrzymała w wianie od matki. Inspirowany rozpowszechnioną w Polsce reprodukcją ikony Matki Boskiej Włodzimierskiej, powstał obraz *Matka Boska z Dzieciątkiem*, 1991, 50 × 35 (MNKi/E/5338). Z innych przedstawień zakupiono wizerunek *Święta Dorota (z Mątówów)*, 1991, 49,5 × 34,5 (MNKi/E/5339), a także obraz *Legenda Gór Świętokrzyskich*, 1980, 70 × 79 (MNKi/E/5331), będący kolejnym wariantem na temat legendarnych wątków o św. Eustachym i Emeryku (por. B. Erber *Nabytki Działu Etnografii 1987—1988*. RMNKi, Kielce 1993 t. 17, s. 331). Tematykę laicką reprezentuje malowidło *Kąpała się Kasia w morzu*, 1980, 100 × 70 (MNKi/E/5333), opowiadające treść znanej pieśni ludowej. Obrazy malowane na białym kartonie techniką mieszaną (akwarela, kredki, mazaki) zdradzają nowszą u malarki tendencję do podkreślania rysunku (częste stosowanie konturu), stąd też

4 malowidła wykonane na podkładzie z czarnego kartonu wyróżniają się ograniczeniem rysunku na korzyść środków malarskich. Dwa z nich zostały wyróżnione II nagrodą na konkursach współczesnej ludowej sztuki religijnej, organizowanych w Kielcach przez Stowarzyszenie PAX w 1989 r. *Ukrzyżowanie* (MNKi/E/5336) oraz w 1991 r. *Ukrzyżowanie* (MNKi/E/5337).

1992

Zbiory Działu wzbogaciły się o 2 pozycje przekazane jako dar przez Kielecki Oddział Stowarzyszenia PAX. Są to prace Stanisława Goronia (1911—1983) z Radomicz-Zagórza, gm. Morawica, artysty wiejskiego kręgu ludowo-amatorskiego: *Ostatnia Wieczerza*, 1977, 50 × 71 (MNKi/E/5343), relief w płycie październowej z drewnianą okleiną, częściowo polichromowany oraz obraz *Ostatnia Wieczerza*, 1978, ol. deska, 50 × 71 (MNKi/E/5344). Charakterystyczne dla obydwu jest — obok swoistych uproszczeń formy — nietypowe, odbiegające od przyjętego w ikonografii potraktowanie tematu, Goron bowiem przedstawił Chrystusa jedynie z czterema apostołami, prawdopodobnie ewangelistami.

Barbara Erber
Janina Skotnicka